
STUDIA IURIS

JOGTUDOMÁNYI TANULMÁNYOK / JOURNAL OF LEGAL STUDIES

2025. II. ÉVFOLYAM 2. SZÁM

Károli Gáspár Református Egyetem
Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

A folyóirat a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskolájának a közleménye. A szerkesztőség célja, hogy fiatal kutatók számára színvonalas tanulmányaik megjelentetése céljából méltó fórumot biztosítson.

A folyóirat közlésre befogad tanulmányokat hazai és külföldi szerzőktől – magyar, angol és német nyelven. A tudományos tanulmányok mellett kritikus, önálló véleményeket is tartalmazó könyvismertetések és beszámolók is helyet kapnak a lapban.

A beérkezett tanulmányokat két bíráló lektorálja szakmailag. Az idegen nyelvű tanulmányokat anyanyelvi lektor is javítja, nyelvtani és stilisztikai szempontból.

A folyóirat online verziója szabadon letölthető (open access).

ALAPÍTÓ TAGOK

BODZÁSI BALÁZS, JAKAB ÉVA, TÓTH J. ZOLTÁN, TRÓCSÁNYI LÁSZLÓ

FŐSZERKESZTŐ

JAKAB ÉVA ÉS BODZÁSI BALÁZS

OLVASÓSZERKESZTŐ

GIOVANNINI MÁTÉ

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG TAGJAI

BOÓC ÁDÁM (KRE), FINKENAUER, THOMAS (TÜBINGEN), GAGLIARDI, LORENZO (MILANO),
JAKAB ANDRÁS DSc (SALZBURG), SZABÓ MARCEL (PPKE), MARTENS, SEBASTIAN (PASSAU),
THÜR, GERHARD (AKADÉMIKUS, BÉCS), PAPP TEKLA (NKE), TÓTH J. ZOLTÁN (KRE),
VERESS EMŐD DSc (KOLOZSVÁR)

Kiadó: Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

Székhely: 1042 Budapest, Viola utca 2-4

Felelős Kiadó: TÓTH J. ZOLTÁN

A tipográfia és a nyomdai előkészítés: CSERNÁK KRISZTINA (L'Harmattan) munkája

Nyomdai kivitelezés: Prime Rate Zrt., felelős vezető: TOMCSÁNYI PÉTER

Honlap: <https://ajk.kre.hu/index.php/jdi-kezdolap.html>

E-mail: doktori.ajk@kre.hu

ISSN 3057-9058 (Print)

ISSN 3057-9392 (Online)

URL: KRE ÁJK - Studia Iuris

<https://ajk.kre.hu/index.php/kiadvanyok/studia-iuris.html>

A BÍRÁK FELELŐSSÉGE: KITEKINTÉS A 19–20. SZÁZADI FRANCIA SZABÁLYOZÁSRA

THE RESPONSIBILITY OF JUDGES: AN OVERVIEW OF 19TH- AND 20TH-CENTURY FRENCH REGULATIONS

SCHLACHTA BOGLÁRKA LILLA¹

ABSTRACT ■ The aim of this study is to provide an overview of the regulation of judicial responsibility in France during the 19th and 20th centuries. The legal provisions are examined chronologically, and the study concludes with the presentation of several cases currently pending before the *Conseil Supérieur de la Magistrature*. This overview seeks to answer whether the contemporary French model could have served as a basis for the Hungarian disciplinary regulation (Act VIII of 1871). Disciplinary liability has always been regarded as a special area, since – using the French phrasing cited in this study – where criminal law is silent, disciplinary law comes into play.

KEYWORDS: judicial responsibility, disciplinary proceedings, French regulations

ABSZTRAKT ■ Jelen tanulmány célja a francia bírói felelősség 19–20. századi szabályozásának áttekintése. A jogszabályokat kronologikus rendben tekintem át, majd a tanulmány zárásaként néhány a *Conseil Supérieur de la Magistrature* előtt folyó jogesetet is bemutatok. Az áttekintés során választ kapunk arra a kérdésre, hogy a hazai fegyelmi szabályozásnak (1871. évi VIII. tc.) alapul szolgálhatott-e a korabeli francia modell. A fegyelmi felelősségre vonás mindenkor egy speciális területnek számított, hiszen – a tanulmányban olvasható francia megfogalmazással élve – ahol a büntetőjog hallgat, ott a fegyelmi jog lép működésbe.

KULCSSZAVAK: bírói felelősség, fegyelmi eljárás, francia szabályozás

1. BEVEZETŐ GONDOLATOK

Doktori értekezésem tárgyköre a bírói hivatás hazai története, azon belül is különös figyelmet fordítok a bírák fegyelmi felelősségére. Az értekezésemben

¹ Doktorandusz, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola. Tudományos vezető: Prof. Dr. Stipta István egyetemi tanár, KRE ÁJK.

alapvetően polgári kori hazai szabályozást és gyakorlatot vizsgálom, azonban kitekintő jelleggel a nemzetközi szabályozást is vizsgálni kívánom, különösen abból a célból, hogy a hazai jogalkotást mennyiben befolyásolták a mértékadó külföldi modellek. Ezért a bírói felelősség terén jelen tanulmány témájának a – hazai szakirodalomban kevésbé vizsgált – 19–20. századi a francia szabályozást választottam, amelyet a külföldi szakirodalom, valamint a francia jogszabályok alapján összefoglalóan mutatok be.

Előzményként fontos megemlíteni, hogy az Ancien Régime idején nem hoztak létre külön intézményt a súlyos hibát vagy botrányt elkövető bírák felügyeletére és megbüntetésére.² Az 1795-ös alkotmány³ a bírák „hivatali visszaélése” esetén előírta, hogy a Direktórium a Semmítőszék (*Tribunal de cassation*) elé terjeszti azokat a cselekményeket, amelyekkel a bírák túllépték hatáskörüket.⁴ Ebben az esetben a törvényhozó testület volt jogosult a vádiratot kiadni,⁵ és szükség esetén személyesen eljárni azon bírák ellen, akik hivatali kötelességszegést követtek el.⁶

A 19. században a bírák fegyelmi felelősségéről részletesen rendelkezett az igazságszolgáltatás szervezetét és az igazságügyi igazgatást szabályozó 1810. április 20-án elfogadott törvény,⁷ valamint az 1852. március 1-jén kibocsátott dekrétum,⁸ amely a bírák nyugdíjazásáról és fegyelmi felelősségéről szolt.⁹ A fegyelmi eljárás egységesítésére pedig a 1883. augusztus 30-án kibocsátott törvény¹⁰ került sor.

A *Journal de droit criminel* 1845-ben megjelent számában – ismeretlen szerzőtől – a következőket olvashatjuk a bírói fegyelmi felelősség meghatározásáról:

² BENOÎT GARNOT: La responsabilité des magistrats, de l'Ancien Régime à nos jours. *Histoire de la justice*, 2024 (1), 261.

³ Constitution du 5 Fructidor An III.

⁴ „Le Directoire exécutif dénonce au Tribunal de cassation, par la voie de son commissaire, et sans préjudice du droit des parties intéressées, les actes par lesquels les juges ont excédé leurs pouvoirs.” Article 262. Ibid.

⁵ „Le Tribunal annule ces actes; et s'ils donnent lieu à la forfaiture, le fait est dénoncé au Corps législatif, qui rend le décret d'accusation, après avoir entendu ou appelé les prévenus.” Article 263. Ibid.

⁶ „Le Corps législatif ne peut annuler les jugements du Tribunal de cassation, sauf à poursuivre personnellement les juges qui auraient encouru la forfaiture.” Article 264. Ibid.

⁷ Loi du 20 avril 1810 relative à l'organisation de l'ordre judiciaire et l'administration de la justice.

⁸ Décret sur la mise à la retraite et la discipline des magistrats.

⁹ Beliznai Kinga a fegyelmi felelősség szabályozásával kapcsolatban említi továbbá a császári bíróságok, az esküdtbíróságok és a különös bíróságok szervezetéről és működéséről szóló 1810. július 6-i dekrétumot is. BELIZNAI KINGA: „Mily esetekben tartozik a bíró felelősséggel?”. Budapest, Gondolat Kiadó, 2024, 95.

¹⁰ Loi du 30 août sur la réforme de l'organisation judiciaire.

„Le pouvoir disciplinaire a été institué pour la dignité de la magistrature : il veille à ce que la considération et le respect qui lui sont dus ne soient point altérés, non-seulement par des prévarications, mais même par des fautes communes; il s'étend ainsi sur la vie privée Comme sur la vie publique des juges, et sur des faits qui ne sont pas qualifiés par la loi pénale, de même que sur les délits qualifiés, indépendamment de ce qui aurait été ou pourrait être jugé par la juridiction répressive.”¹¹

„A fegyelmi jogkört a bírói hivatás méltóságának megőrzése érdekében hozták létre: célja, hogy biztosítsa a bírakat megillető megbecsülés és tisztelet csorbítatlanságát – nemcsak a visszaélések, hanem a hétköznapi vétségek esetén is. Kiterjed így a bírák magánéletére éppúgy, mint közszereplésére, olyan cselekményekre is, amelyeket a büntetőjog nem szankcionál, ugyanakkor azokra a bűncselekményekre is, amelyek ugyan büntetőjogi megítélés alá esnek, függetlenül attól, hogy ezekben született-e már ítélet, vagy születet-e a büntető igazságszolgáltatás részéről.”

2. FEGYELMI FELELŐSSÉG SZABÁLYOZÁSA A 19. SZÁZADBAN

Az igazságszolgáltatás szervezetről és az igazságügyi igazgatásról szóló 1810. április 20-i törvény¹² – napoleoni szellemben – egy hierarchikus jellegű fegyelmi rendszert határozott meg, de a kormány, különösen az igazságügyi miniszter¹³ beavatkozásának lehetőségét is előírta, formálisan a „bűnös bírakkal” szemben, informálisan pedig a bírósági hierarchiával szemben.¹⁴ A fegyelmi eljárás *sui generis*nek minősült: ugyanis a fegyelmi hatóság a hozzá benyújtott tényeket nem a büntetőjog és a társadalmi rend megzavarása szempontjából, nem a polgári jog és a magánérdek sérelme szempontjából, hanem a vádlott bíró becsületével és megbecsülésével összefüggésben értékelte.¹⁵

A fegyelmi eljárásról a törvény VII. fejezete rendelkezett. A fegyelmi vétség klasszikus értelemben vett törvényi tényállásáról – vö. 1871. évi VIII. tc. 20. § – ebben az alapnormában nincs rendelkezés, azonban a törvény kimondta, hogy azok a bírák és ügyészi tisztségviselők, akik engedély nélkül távol maradtak,

¹¹ De la discipline judiciaire. *Journal de droit criminel*, 1845 (17), (a továbbiakban: De la discipline judiciaire 1845.) 103.

¹² Loi du 20 avril 1810 relative à l'organisation de l'ordre judiciaire et l'administration de la justice.

¹³ Az igazságügyi miniszter fegyelmi jogköréről lásd bővebben: „Pouvoir disciplinaire du Garde des sceaux.” De la discipline judiciaire 1845, 105–110.

¹⁴ GARNOT 2024, 262.

¹⁵ Ibid.

távollétük idejére nem részesülhettek fizetésben, ha távollétük meghaladta a hat hónapot, akkor lemondottnak tekintették őket, helyükre másokat lehetett kinevezni. A szabályozás szerint egy hónapnyi távollét után a főügyész felszólítására kötelesek voltak visszatérni szolgálati helyükre, amennyiben ennek a felszólításnak egy hónapon belül nem tettek eleget, a főügyész jelentette az ügyet az igazságügy miniszternek (*le grand-juge*)¹⁶, aki javaslatot tehetett a császárnak (*l'Empereur*) a „lemondásuk” miatti helyettesítésükre.¹⁷

A császári, valamint elsőfokú bíróságok elnökei hivatalból, vagy az ügyészség indítványára figyelmeztetésben részesítettek minden olyan bírót, aki magatartásával a bírói méltóságot sértette.¹⁸ Ha a figyelmeztetés hatástalan maradt, akkor fegyelmi eljárás keretében az alábbi büntetéseket lehetett kiszabni: feddés (*la censure simple*), feddés pénzbüntetéssel (*la censure avec réprimande*) vagy ideiglenes felfüggesztés (*la suspension provisoire*).¹⁹ A törvény rendelkezett továbbá arról is, hogy a pénzbüntetéssel történő feddés esetén egyhavi, ideiglenes felfüggesztés esetén pedig a felfüggesztés időtartamáig tartó fizetésmegvonás járt.²⁰

A fegyelmi ítéleteket az elsőfokú bíróságok hozták meg az elsőfokú bíróságok (és az illetékességük alá eső békebírák, rendőrbírák), a császári bíróságok pedig a császári, esküdtszéki, különös bíróságok tagjai felett.²¹

A felügyeleti jogot a fellebbviteli bíróságok az elsőfokú bíróságok tagjai esetében az alsóbb szintű bíróságok döntései felett, míg az igazságügyi miniszter az egész bírósági személyzet felett gyakorolta.²²

A főügyésznek beszámolási kötelezettsége volt az igazságügyi miniszter felé, amennyiben fegyelmi büntetésként: „feddés pénzbüntetéssel” vagy ideiglenes

¹⁶ Le Grand-Juge, Ministre de la justice: a „grand-juge” (szó szerint: „főbíró”) a napóleoni korszakban az igazságügy miniszter elnevezése volt. Lásd pl. a tárgyalat jogszabály ellenjegyzésénél: „*Le Grand-Juge Ministre de la justice, Signé Duc De Massa*”.

¹⁷ „*Les juges et les officiers du ministère public qui s'absenteraient sans un congé délivré suivant les règles prescrites par la loi ou les règlements, seront privés de leur traitement, pendant le temps de leur absence; et si leur absence dure plus de six mois, ils pourront être considérés comme démissionnaires, et remplacés. Néanmoins les juges et officiers du ministère public pourront, après un mois d'absence, être requis par le procureur général de se rendre à leur poste; et faute par eux d'y revenir dans le mois, il en sera fait rapport au grand-juge, qui pourra proposer à l'Empereur de les remplacer comme démissionnaires.*” Article 48. Loi du 20 avril 1810 relative à l'organisation de l'ordre judiciaire et l'administration de la justice. Vö.: BELIZNAI 2024, 95.

¹⁸ „*Les présidents des cours impériales, et des tribunaux de première instance avertiront d'office, ou sur la réquisition du ministère public, tout juge qui compromettra la dignité de son caractère.*” Article 49. Ibid. Vö.: BELIZNAI 2024, 95.

¹⁹ Article 50. Ibid.; BELIZNAI 2024, 95.

²⁰ Ibid.

²¹ Article 52. Ibid.; De la discipline judiciaire 1845, 135–141; BELIZNAI 2024, 95.

²² GARNOT 2024, 262.

felfüggesztést szabtak ki, a döntés csak az igazságügyi miniszter jóváhagyását követően volt végrehajtható.²³ Ideiglenes felfüggesztés esetén azonban a bíró köteles tisztségétől tartózkodni, amíg a miniszter döntést nem hoz.²⁴ Amennyiben „cselekmények súlyossága” indokolta, a miniszter a vádlott bírót a Semmítőszék (*Cour de Cassation*) elé állíthatta.²⁵

III. Napóleon (Louis-Napoléon Bonaparte) 1852. március 5-i dekrétuma kiegészítette a bírák fegyelmi rendszerét, megalkotva a „déchéance”²⁶ (megfosztás), azaz a hivatalból való eltávolítás, tehát magyar jogi terminológiával élve a hivatalvesztés fogalmát, amelyet a Semmítőszék mondhatott ki.²⁷ A rendelet indokolásában (*Rapport au prince président de la République*) a fegyelmi jog rendeltetésével kapcsolatban a következő szemléletes megfogalmazást olvashatjuk:

„Car ce n'est pas seulement par un jugement de condamnation pour un délit de droit commun qu'un magistrat est atteint dans sa considération. Où la loi pénale se tait, la discipline établie pour l'ordre judiciaire saisit le magistrat qui compromet sa dignité; elle veille sur lui pour le ramener dans les voies de l'honneur et de la délicatesse, lorsqu'il s'en écarte.”²⁸

„Egy bíró tekintélye nem kizárólag akkor sérül, ha köztörvényes bűncselekmény miatt elítélik. Ahol a büntetőjog hallgat, ott az igazságszolgáltatás rendjére vonatkozó fegyelmi jog lép hatályba: ez vonja felelősségre azt a bírót, aki hivatali méltóságát veszélyezteti. A fegyelmi rend célja egyúttal az is, hogy a szolgálati útról letért bírót visszavezesse a hivatáshoz méltó becsület és magatartás útjára.”

Ahogy fentebb említettem, a hivatalvesztés büntetése e dekrétummal született meg, eddig az ideiglenes felfüggesztés volt a legsúlyosabb büntetés. A hivatalvesztés bevezetésének indoka a következő volt:

„[...] le juge expulsé conserve le pouvoir qu'il ne peut exercer, et attend le : jour où il pourra remonter sur ce siège, que nul autre que lui ne peut occuper, et où il ne trouvera peut-être que le mépris. Une telle situation est-elle tolérable ? [...] Son inamovibilité ne saurait être un obstacle, puisqu'elle ne sert plus qu'à couvrir moins son indépendance que son indécatesse... j'ai donc l'honneur de vous proposer, Monseigneur, d'ajouter, aux lois existantes sur la discipline une disposition tendant à autoriser le ministre de la justice

²³ Article 56. Ibid.; BELIZNAI 2024, 95–96.

²⁴ Ibid.

²⁵ „[...] de déferer le juge inculqué à la cour de cassation, si la gravité des faits l'exige”. Article 56. Ibid. Vö.: BELIZNAI 2024, 96.

²⁶ „[...] prononcer la peine de la déchéance contre le magistrat traduit directement devant elle dans le cas prévu...” Article 5. Décret sur la mise à la retraite et la discipline des magistrats.

²⁷ GARNOT 2024, 262–263.

²⁸ Rapport sur la mise à la retraite et la discipline des magistrats. Collection complète des lois, décrets, ordonnances, réglemens et avis du conseil d'état. 1852, 144.

à déferer à la Cour de cassation le magistrat frappé, de suspension, afin que cette cour prononce, s'il y a lieu, la déchéance."²⁹

„A felfüggesztett bíró továbbra is megtartja a hatalmat, amelyet azonban nem gyakorolhat, s várja azt a napot, amikor visszatérhet abba a bírói székbe, amelyet rajta kívül más nem foglalhat el – ahol azonban talán már csak megvetés fogja fogadni. Vajon tűrhető-e egy ilyen állapot? [...] Elmozdíthatatlansága nem lehet akadály, hiszen az már nem a függetlenségét, hanem sokkal inkább a méltatlanságát leplezi... Ezért van szerencsém, Monseigneur, azt javasolni Önnek, hogy a hatályos fegyelmi szabályokat egészítsük ki egy olyan rendelkezéssel, amely felhatalmazza az igazságügy-minisztert arra, hogy a felfüggesztett bírót a Semmítőszék elé utalja, hogy az – ha indokolt – kimondhassa a hivatalvesztést.”

A fegyelmi eljárás egységesítésére az 1883. évi augusztus 30-i törvénnyel került sor.³⁰ E törvény létrehozta a Conseil Supérieur de la Magistrature-t (CSM),³¹ amely a Semmítőszék keretein belül működött, ettől kezdve e szerv rendelkezett a kizárólagos fegyelmi jogkörrel. A fegyelmi büntetések ugyanazok maradtak, azonban új szankcióként bevezették az áthelyezés (*le déplacement*)³² lehetőségét is. A 14. cikk szerint minden politikai jellegű tanácskozás, valamint a Köztársaság kormányzati elvével vagy formájával szembeni bármilyen nyilvános támadás vagy ellenséges megnyilvánulás tilos volt a bírák számára.³³ E rendelkezések megsértése fegyelmi vétségnek minősültek.³⁴ A CSM kizárólag az igazságügy miniszter (*le garde des sceaux*) kezdeményezésére járhatott el, továbbá csak azt követően hozhatott határozatot vagy adhatott véleményt, hogy a bírót meghallgatták, vagy szabályszerűen beidézték.³⁵ A CSM döntésével szembeni fellebbezési lehetőségről nem rendelkezett a törvény.

²⁹ Ibid.

³⁰ GARNOT 2024, 263.

³¹ „La cour de cassation constitue le conseil supérieur de la magistrature. Elle ne peut statuer en cette qualité que toutes chambres réunies.” Article 13. A CSM szerepéről és funkciójáról lásd bővebben: HANS J. SCHILL: *Die Stellung des Richters in Frankreich*. Bonn, Röhrscheid, 1961, 162–165.

³² Article 15.

³³ Vö. BELIZNAI 2024, 96.

³⁴ „Toute délibération politique est interdite aux corps judiciaires. Toute manifestation ou démonstration d'hostilité au principe ou à la forme du gouvernement de la République est interdite aux magistrats. L'infraction aux dispositions qui précèdent constitue une faute disciplinaire.” Article 14.

³⁵ „Le conseil supérieur ne pourra être saisi que par le garde des sceaux et il ne devra statuer ou donner son avis qu'après que le magistrat aura été entendu ou dûment appelé.” Article 16.

3. VÁLTOZÁSOK A FEGYELMI ELJÁRÁSÁBAN A 20. SZÁZADBAN

Az 1946. évi október 26-i Alkotmány³⁶ önálló szervvé tette a CSM-et.³⁷ Az Alkotmány 84. cikke szerint a tanács feladata, hogy a jogszabályoknak megfelelően biztosítsa a bírák fegyelmét és függetlenségét, valamint a bíróságok igazgatását.³⁸ Az intézmény eredetisége abban állt, hogy mind bírákból, mind pedig bírói karon kívüli tagokból is állt (részletesen lásd Article 83.). A szervezeti felépítése célja az volt, hogy külső ellenőrzést gyakoroljanak az igazságszolgáltatás felett.³⁹

Az 1946-os CSM egyszerre volt bíróság és közigazgatási szerv, amely beavatkozott a bírák kinevezésébe is, de összetételét több kritika is érte a „politizálódása” és „korporatizmusa” miatt.⁴⁰

Az 1958-as Alkotmány⁴¹ megreformálta a CSM-et, amelynek az új struktúrája tükrözi a korszak politikai rendszerének általános szellemiségét, vagyis a végrehajtó hatalom megerősödését.⁴² Az Alkotmány 64. cikke szerint „a köztársasági elnök garantálja a bírói hatalom függetlenségét.”⁴³ Az Alkotmány „l’Autorité judiciaire”-ra és nem „Pouvoir judiciaire” hivatkozik, amelyet azért fontos megemlíteni, mivel ezzel a terminológiával élve az Alkotmány az igazságszolgáltatást nem tekinti önálló hatalmi ágának.⁴⁴ Emellett a CSM-et pedig nem teszi többé, mint a köztársasági elnök segítőjévé az igazságszolgáltatás függetlenségének biztosításában: „Il est assisté par le Conseil supérieur de la magistrature.”⁴⁵

Ez tehát egyértelmű visszalépés az 1946-os alkotmányhoz képest, amely ezt a feladatot kizárólag a tanács hatáskörébe utalta. Ezenfelül a tanács 11 tagjából

³⁶ Constitution du 27 octobre 1946.

³⁷ JULIE JOLY-HURARD: La responsabilité civile, pénale et disciplinaire des magistrats. *Revue internationale de droit comparé*, 2006 (2), 459.

³⁸ „Le Conseil supérieur de la magistrature assure, conformément à la loi, la discipline de ces magistrats, leur indépendance et l’administration des tribunaux judiciaires.” Article 84. Constitution du 27 octobre 1946.

³⁹ JOLY-HURARD 2006, 459.

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Constitution du 4 octobre 1958. Az alkotmányozási folyamatról lásd bővebben: TRÓCSÁNYI LÁSZLÓ – KRUSZLICZ PÉTER: Az V. francia köztársaság születése: francia alkotmányozás, átmenet a IV. és az V. köztársaság között. In: DEZSŐ MÁRTA – KUKORELLI ISTVÁN (szerk.): *Alkotmány, alkotmányosság: konferenciakötet*. Budapest, Martin Opitz Kiadó, 2014, 67–69.

⁴² JOLY-HURARD 2006, 459. A CSM reform kísérleteiről és reformjairól lásd bővebben: ALAIN BANCAUD: Normalisation d’une innovation: le Conseil supérieur de la magistrature sous la IVe République. *Droit et société*, 2006 (63–64), 371–379.

⁴³ „Le Président de la République est garant de l’indépendance de l’autorité judiciaire.”

⁴⁴ JOLY-HURARD 2006, 459.

⁴⁵ Article 64. Constitution du 4 octobre 1958.

kilencet közvetlenül a köztársasági elnök nevez ki, ami „nem tűnik összeegyeztethetőnek” a Legfelsőbb Bírói Tanács függetlenségének elvével.⁴⁶

A fegyelmi eljárásról a bírák jogállásáról szóló 1958. évi ordonnance⁴⁷ VII. – számos módosítást követően napjainkban is hatályos – fejezete rendelkezett. Fegyelmi eljárást csak az igazságügyi miniszter kezdeményezhetett, amennyiben panaszt nyújtottak be hozzá vagy olyan tényről értesül, amely fegyelmi eljárás alapjául szolgálhatott.⁴⁸ A miniszter a legtöbb esetben a bírósági vezetők révén értesült a fegyelmi eljárás alapjául szolgáló tényekről, de értesülhetett magán-személyek panasza alapján vagy a sajtón keresztül is.⁴⁹

A miniszter a vizsgálat alatt álló bírót a fegyelmi eljárás végleges lezárásáig eltilthatta az ítélkezéstől. Az ideiglenes eltiltás nem járt a fizetéshez való jog megvonásával. A fegyelmi döntést nem lehetett nyilvánosságra hozni. Az intézkedés azonban csak a Legfelsőbb Bírói Tanács véleményének meghallgatása után volt meghozható.⁵⁰

Először a miniszter egy előzetes közigazgatási vizsgálatot (*enquête administrative*) rendelt el, amelyet a közvetlen irányítása alá tartozó *l'Inspection générale des services judiciaires* (Igazságügyi Szolgálatok Főfelügyelősége) folytatott le.⁵¹ A vizsgálat célja a magyar fegyelmi szabályozás szerinti felügyeleti vizsgálat céljával hozható párhuzamba, miszerint ebben a kvázi nyomozati szakaszban a szükséges tények, körülmények és bizonyítékok felderítése, beszerzése volt a cél.⁵² Fontos

⁴⁶ JOLY-HURARD 2006, 460.

⁴⁷ Ordonnance n° 58-1270 du 22 décembre 1958 portant loi organique relative au statut de la magistrature.

⁴⁸ „Le garde des sceaux, ministre de la justice, saisi d’une plainte ou informé de faits paraissant de nature à entraîner des poursuites disciplinaires contre un magistrat peut, s’il y a urgence, et sur proposition des chefs hiérarchiques, interdire au magistrat faisant l’objet d’une enquête l’exercice de ses fonctions jusqu’à décision définitive sur l’action disciplinaire.” Article 47. Ordonnance n° 58-1270 du 22 décembre 1958.

⁴⁹ JOLY-HURARD 2006, 462.

⁵⁰ „L’interdiction temporaire ne comporte pas privation du droit au traitement. Cette décision prise dans l’intérêt du service ne peut être rendue publique. En ce qui concerne les magistrats du siège, cette mesure ne peut intervenir qu’après avis du Conseil supérieur de la magistrature.” Article 47. Ordonnance n° 58-1270 du 22 décembre 1958.

⁵¹ JOLY-HURARD 2006, 463.

⁵² Felügyeleti vizsgálatról lásd bővebben: MARSCHALKÓ JÁNOS: *A bírósági ügyvitel szabályai. Az új büntető ügyvitel szabályjaival kiegészített második kiadás.* Budapest, Grill Károly, 1900, 58–76; STIPTA ISTVÁN: *A bírósági igazgatás és felügyelet elvi kérdései a dualizmus kori tudományos és törvényhozási vitákban.* In: PERES ZSUZSANNA – BATHÓ GÁBOR (szerk.): *Ünnepi tanulmányok a 80 éves Máthé Gábor tiszteletére: Labor est etiam ipse voluptas.* Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2021, 971–979; BALOGH JUDIT: *A felügyeleti vizsgálatok funkciója és módja a két világháború közötti magyar igazságszolgáltatásban.* In: KARLOVITZ JÁNOS TIBOR (szerk.): *Jogok és lehetőségek a társadalomban.* Komárom, International Research Institute, 2020, 11–12.

megjegyezni, hogy a francia „felügyeleti vizsgálat” jogelvekre épült, amelyek betartása nagymértékben függött a végrehajtó személyek szakmai etikájától.⁵³

Amennyiben a vizsgálat során igazolható volt a fegyelmi vétség, a fegyelmi eljárás a Legfelsőbb Bírói Tanács elé került. A fegyelmi tanács zárt ülésen hozta meg a döntését, amely nem volt fellebbezhető.⁵⁴ Nemcsak a fegyelmi tárgyalások, hanem az azok végén hozott határozatok és vélemények titkosak voltak. Ennek következtében a tanács fegyelmi bizottságai zárt ülésen, zárt ajtók mögött hoztak döntéseket a fegyelmi ügyekben, és a sajtónak tilos volt bármilyen információt közzétenni e meghallgatásokról vagy az azok végén hozott határozatokról.⁵⁵

A nyilvánosság kizárása egészen 1996-ig fennmaradt, ettől kezdve mindegyik testület megkérdezte a vádlott bírót, hogy „kívánja-e, hogy az eljárás az Emberi Jogok Európai Egyezményének 6. cikk (1) bekezdésének rendelkezéseivel összhangban nyilvánosan, vagy inkább a nemzeti jog rendelkezéseivel összhangban zárt ülésen folyjon le.”⁵⁶ A jogalkotó 2001. június 25-i módosítással rögzítette a nyilvános fegyelmi eljárás elvét: a fegyelmi tanács ülése nyilvános. Ha azonban a közrend vagy a magánélet védelme úgy kívánja, vagy ha különleges körülmények fennállnak, amelyek az igazságszolgáltatás érdekeit sérthetik, a fegyelmi tanács szükség esetén hivatalból a tárgyalás egészére vagy egy részére a nyilvánosságot kizárhatja a tárgyalóteremből.⁵⁷

Visszatérve az 1958. évi eredeti szabályozásra, az Ordonnance ekkor még nem rögzítette a fegyelmi vétség tényállását. A bírák felelőssége elszórtan jelent meg a jogszabályban. A bírói felelősség elsődlegesen a hivatalba lépésükkor tett esküben jutott kifejeződésre, amely a magán- és szakmai életükre egyaránt vonatkozott.⁵⁸ Eszerint: „Esküszöm, hogy hivatali kötelességeimet jól és hűségesen teljesítem, a tanácskozáskor titkát szigorúan megőrzöm, és minden tekintetben méltó és hűséges bíróként viselkedem.”⁵⁹ Az esküt nem lehetett visszavonni.

⁵³ JOLY-HURARD 2006, 463.

⁵⁴ „Le conseil de discipline statue à huit clos. Sa décision, qui doit être motivée, n'est susceptible d'aucun recours.” Article 57. Ibid.

⁵⁵ JOLY-HURARD 2006, 465.

⁵⁶ Ibid.

⁵⁷ „L'audience du conseil de discipline est publique. Toutefois, si la protection de l'ordre public ou de la vie privée l'exigent, ou s'il existe des circonstances spéciales de nature à porter atteinte aux intérêts de la justice, l'accès de la salle d'audience peut être interdit au public pendant la totalité ou une partie de l'audience, au besoin d'office, par le conseil de discipline.” Article 57. Modifié par Loi n° 2001-539 du 25 juin 2001 - art. 19 JORF 26 juin 2001.

⁵⁸ JOLY-HURARD 2006, 458.

⁵⁹ „Je jure de bien et fidèlement remplir mes fonctions, de garder religieusement le secret des délibérations et de me conduire en tout comme un digne et loyal magistrat.” Article 6. Ordonnance n° 58-1270 du 22 décembre 1958.

Az 1883. évi törvény rendelkezéseihez hasonlóan az Ordonnance tiltotta a politikai szerepvállalást.⁶⁰ Ezen túl kimondta, hogy a bírói hivatás összeférhetetlen minden más közhivatali tisztséggel, valamint bármely más szakmai vagy fizetett tevékenység gyakorlásával.⁶¹

A fegyelmi vétség tényállása az 1979. április 1-jén tett módosítást követően rögzült:

*„Tout manquement par un magistrat aux devoirs de son état, à l'honneur, à la délicatesse ou à la dignité, constitue une faute disciplinaire.”*⁶²

„Bármely mulasztás, amely a bíró hivatásával járó kötelezettségét, a becsületét, a kifogástalan magatartást vagy a bírói méltóságot sérti, fegyelmi vétségnek minősül.”

A fegyelmi büntetésekről a súlyosságuk növekvő sorrendjében rendelkezett a jogszabály: (1) írásbeli feddés a személyi aktába történő bejegyzéssel, (2) áthelyezés, (3) egyes feladatkörökből való felmentés, (4) besorolási fokozat csökkentése, (5) lefokozás, (6) kényszernyugdíjazás vagy a szolgálat megszüntetése abban az esetben, ha a bíró nem jogosult nyugellátásra, (7) hivatalvesztés nyugellátásra való jogosultság felfüggesztésével vagy anélkül.⁶³

Ha egy bíró több cselekmény miatt egyszerre került vád alá, akkor csak a törvényben meghatározott szankciók egyikével volt büntethető. Az Ordonnance azt is rögzítette, hogy a fegyelmi vétség csak egy szankcióval volt büntethető. Azonban a 3., 4. és 5. pontban meghatározott szankciók hivatalból történő áthelyezéssel is kiegészülhettek.⁶⁴ A szabályozásban a fegyelmi büntetések halmozódásának tilalma érvényesült.⁶⁵

4. FEGYELMI ELJÁRÁSOK A CSM ELŐTT

4.1. Egy nyomozási bíró és a lefoglalt bűnjelek⁶⁶

Egy nyomozási bíró 1957 és 1958 között három büntetőügyben bűnjelként lefoglalt több mint kétfélmillió frankot saját célra használt fel. Azonban később a bíró a

⁶⁰ „Toute délibération politique est interdite au corps judiciaire...” Article 10. Ibid.

⁶¹ „L'exercice des fonctions de magistrat est incompatible avec l'exercice de toutes fonctions publiques et de toute autre activité professionnelle ou salariée.” Article 8. Ibid.

⁶² Article 43. Modifié par Loi organique 79-43 1979-01-18 art. 7 I V JORF 19 janvier 1979 en vigueur le 1er avril 1979.

⁶³ Article 45. Ordonnance n° 58-1270 du 22 décembre 1958.

⁶⁴ Article 46. Ibid.

⁶⁵ JOLY-HURARD 2006, 467.

⁶⁶ CSM. S003. 09/07/1959.

pénzt teljes egészében visszafizette. A tanács enyhítő körülményként értékelte a bíró feleségének folyamatos pénzköveteléseit, valamint azt, hogy a pénz visszafizetése érdekében halálos fenyegetéseket kapott, amelyek olyan mentális nyomást helyeztek a bíróra, amely a tanács álláspontja szerint valamelyest csökkentik az erkölcsi felelősségét. Azonban az általa elkövetett cselekmény olyan súlyú, amely a bírói tisztség megtartását nem teszi lehetővé.⁶⁷ A tanács kiemelte, hogy a bíró ötgyermekes apa, a vele szemben felhozott terhelő tények ismertté válásáig hivatali munkájára jó minősítést kapott, továbbá a vele szemben kiszabandó büntetés megállapításakor szintén figyelembe kellett venni azokat az erőfeszítéseket, amelyeket tett a cselekményeivel okozott kár mielőbbi helyrehozása érdekében, ezért fegyelmi büntetésként kényszernyugdíjazást (*mise à la retraite d'office*) szabott ki a tanács.

4.2. Egy nyomozási bíró büntetőeljárást megszüntető határozatai⁶⁸

Egy nyomozási bíró 1959 novemberében, közvetlenül az előtt, hogy új bírósági vezetők léptek hivatalba, 27 ügyben hozott büntetőeljárást megszüntető határozatot. Az új bírósági elnökének az addigi főügyészt nevezték ki, akitől a bíró még hivatalba lépése előtt végleges ügyészi indítványokat kért és kapott az említett ügyekben. A határozatok egy része azonban olyan ügyekben született, ahol semmilyen nyomozati cselekmény nem történt, más esetekben pedig megalapozott vádak ellenére került sor az eljárás megszüntetésére. A fegyelmi tanács előtt a bíró kezdetben tagadta a terhére rótt cselekményeket, később azonban elismerte azokat, és megbánást tanúsított. A fegyelmi eljárás alatt áthelyezését kérte egy másik bírósághoz, ezért az áthelyezést kvázi szankcióként,⁶⁹ enyhítő körülményként értékelt a tanács. Ezért a bíróval szemben fegyelmi büntetésként írásbeli feddést (*réprimande avec inscription au dossier*) szabtak ki.

4.3. Egy bíró könnyelmű kijelentésének következményei⁷⁰

Egy kisajátítási ügyben első fokon eljáró bíró nyilvánosan bírálta az állami hatóságokat, valamint előre jelezte, hogy a peres feleknek jelentős kártalanítást kíván

⁶⁷ „[...] les fautes qu'il a ainsi commises n'en revêtent pas moins une extrême gravité et ne permettent pas à leur auteur de conserver des fonctions de magistrat.”

⁶⁸ CSM. S010. 02/03/1961.

⁶⁹ „[...] qu'ainsi cette nomination peut apparaître déjà comme une sanction de fait.”

⁷⁰ CSM. S011. 25/01/1962.

ítélni, amivel befolyásolta az ügy további alakulását. A vizsgálat során azonban megállapították, hogy a bíró nem bírálta kifejezetten a hatóságokat a helyszíni szemle során, és nem ígért előre nagy összegű kártalanítást. Az is egyértelművé vált, hogy a bíró részéről elhangzottak olyan kijelentések, amelyek arra utaltak, hogy nem fogja figyelembe venni a kisajátító fél által említett „értéknövekedést”. Ezért a tulajdonosok megemelték kártalanítási igényeiket, melyeket a bíró első fokon jóvá is hagyott, de később a fellebbviteli bíróság jelentősen csökkentette azt. A fegyelmi tanács megállapította, hogy ok-okozati összefüggés igazolható a bíró kijelentései és a kisajátított felek követeléseinek megemelése között, azonban a bírónak nem feladata, hogy előre közölje a felekkel, hogy milyen irányba kíván dönteni. Továbbá a bíró nem vonható fegyelmi felelősségre bírósági határozatainak megfogalmazása miatt, legalábbis addig, amíg nem bírálja a törvényeket, az államfőt vagy a kormányt.⁷¹ Az általa hozott ítélet szövegéből nem derül ki egyértelműen, hogy az ítélet a jogszabályokat bírálta volna, hanem csak bizonyos helyi közigazgatási szervekről, és különösen a kisajátítást végrehajtó szervről tett – a tanács álláspontja szerint – egyébként helytelen értékeléseket. Ezért ellene csak az a vád emelhető, hogy könnyelműen járt el, amikor azt sugallta, hogy nem veszi figyelembe a kártalanítási érték növekedését. A körülményeket mérlegelve a tanács úgy határozott, hogy az adott ügyben nem kell fegyelmi szankciót kiszabni (*„il n’y a pas lieu de prononcer de sanction disciplinaire”*).

5. KONKLÚZIÓ

Összefoglalóan megállapíthatjuk, hogy a francia fegyelmi jog rendszere az 1883-as szabályozástól kezdett egységessé válni. A fegyelmi eljárások külön szerv előtt zajlottak, amelynek döntéseivel szemben hosszú ideig jogorvoslatra sem volt lehetőség. A fegyelmi eljárások egészen 1996-ig nem voltak nyilvánosak. A francia bírósági fegyelmi normarend nem szolgálhatott a magyar szabályozás mintájaként, hiszen a magyar fegyelmi szabályozás már az 1871. évi VIII. tc.-től kezdve lényegesen több, az igazságszolgáltatás függetlenségét hatékonyabban biztosító garanciákat tartalmazott.

⁷¹ „[...] qu’un magistrat du siège ne saurait encourir de sanction disciplinaire à raison de la rédaction de ses décisions juridictionnelles, tant du moins qu’il ne critique pas les lois ou ne se livre pas à des attaques contre le chef de l’État ou le gouvernement.”

FORRÁS- ÉS IRODALOMJEGYZÉK

- BALOGH JUDIT: A felügyeleti vizsgálatok funkciója és módja a két világháború közötti magyar igazságszolgáltatásban. In: KARLOVITZ JÁNOS TIBOR (szerk.): *Jogok és lehetőségek a társadalomban*. Komárom, International Research Institute, 2020, 7–24.
- ALAIN BANCAUD: Normalisation d’une innovation: le Conseil supérieur de la magistrature sous la IVe République. *Droit et société*, 2006 (63–64), 371–379.
- BELIZNAI KINGA: „Mily esetekben tartozik a bíró felelősséggel?”. Budapest, Gondolat Kiadó, 2024.
- De la discipline judiciaire. *Journal de droit criminel*, 1845 (17), 97–110; 129–141.
- BENOÎT GARNOT: La responsabilité des magistrats, de l’Ancien Régime à nos jours. *Histoire de la justice*, 2024 (1), 261–266.
- JULIE JOLY-HURARD: La responsabilité civile, pénale et disciplinaire des magistrats. *Revue internationale de droit comparé*, 2006 (2), 439–475.
- MARSCHALKÓ JÁNOS: A bírósági ügyvitel szabályai. Az új büntető ügyvitel szabályaival kiegészített második kiadás. Budapest, Grill Károly, 1900.
- HANS J. SCHILL: *Die Stellung des Richters in Frankreich*. Bonn, Röhrscheid, 1961.
- STIPTA ISTVÁN: A bírósági igazgatás és felügyelet elvi kérdései a dualizmus kori tudományos és törvényhozási vitákban. In: PERES ZSUZSANNA – BATHÓ GÁBOR (szerk.): *Ünnepi tanulmányok a 80 éves Máthé Gábor tiszteletére: Labor est etiam ipse voluptas*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2021, 971–979.
- TRÓCSÁNYI LÁSZLÓ – KRUSZLICZ PÉTER: Az V. francia köztársaság születése: francia alkotmányozás, átmenet a IV. és az V. köztársaság között. In: DEZSŐ MÁRTA – KUKORELLI ISTVÁN (szerk.): *Alkotmány, alkotmányosság: konferenciakötet*. Budapest, Martin Opitz Kiadó, 2014, 63–79.

Jogesetek

CSM. S003. 09/07/1959

<http://www.conseil-superieur-magistrature.fr/missions/discipline/s003> (letöltés: 2025. július 26.)

CSM. S010. 02/03/1961

<http://www.conseil-superieur-magistrature.fr/missions/discipline/s010> (letöltés: 2025. július 26.)

CSM. S011. 25/01/1962

<http://www.conseil-superieur-magistrature.fr/missions/discipline/s011> (letöltés: 2025. július 26.)

Jogszabályok

Constitution du 5 Fructidor An III

<https://www.conseil-constitutionnel.fr/les-constitutions-dans-l-histoire/constitution-du-5-fructidor-an-iii> (letöltés: 2025. július 26.)

Constitution du 27 octobre 1946

<https://www.conseil-constitutionnel.fr/les-constitutions-dans-l-histoire/constitution-de-1946-ive-republique> (letöltés: 2025. július 26.)

Constitution du 4 octobre 1958

<https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000571356/1958-10-05> (letöltés: 2025. július 26.)

Loi du 20 avril 1810 relative à l'organisation de l'ordre judiciaire et l'administration de la justice.

<https://legilux.public.lu/eli/etat/leg/loi/1810/04/20/n1/jo> (letöltés: 2025. július 26.)

Loi du 30 août 1883 sur la réforme de l'organisation judiciaire.

<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k5823821b/f7.item.texteImage> (letöltés: 2025. július 26.)

Ordonnance n° 58-1270 du 22 décembre 1958 portant loi organique relative au statut de la magistrature.

<https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000339259/1958-12-23> (letöltés: 2025. július 26.)

Rapport et décret sur la mise à la retraite et la discipline des magistrats.

<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k54907352/f8.item#> (letöltés: 2025. július 26.)